

Sissejuhatus	7
Kõne arengu hilistus	8
Eakohase kõne arengu ja kõne arengu hilistuse tunnused ..	9
Suhtlemise ja kõne arengu toetamine	13
Mitteverbaalse suhtlemise osa kõne arengus ja selle arendamise võimalused igapäevategevustes	14
Ühistähelepanu	14
Lalin	17
Matkimisoskus	18
Žestide kasutamine	20
Esimesed žestid, mida õpetada	23
Žesti kujundamisel abi andmise etapid	27
Kõnehilistusega lapsega suhtlemise kuldreegel	27
Kõne mõistmise kujundamine	30
Esimeste sõnade kasutuse kujundamine ja verbaalse suhtluse arendamine igapäevategevustes	38
Ühine raamatute vaatamine/lugemine	49
Kahe-kolmesõnaliste lausungite kasutuse kujundamine	53
Hiliskõneleja toetamine lasterühma tegevustes	57
Lõpetuseks	58
Lugemissoovitusi	59
Kasutatud kirjandus	60

EAKOHASE KÕNE ARENGU JA KÕNE ARENGU HILISTUSE TUNNUSED

LALIN

EAKOHASE ARENGUGA LAPSED

- Silbiline ehk kanooniline lalin (st lapse häälitsemine koosneb ühesuguste silpide jadast) algab 6–7-kuuselt (nt *papapa*, *mama*, *vävävä*, *tata*).
- Varieeruv lalin (st lapse häälitsemine koosneb erinevate silpide jadast) algab umbes 10-kuuselt (nt *mapata*, *täpätä*).

HILISKÕNELEJAD

- Lalina algus võib ajaliselt hilineda: algab 8–10-kuuselt.
- 10–12-kuuselt on lalin silpide poolest vähese varieeruvusega ja selles esineb ka vähe konsonante (peamiselt on kasutusel *m*, *p*, *t*).

ŽESTID

EAKOHASE ARENGUGA LAPSED

- Osutavad (deiktilised) žestid (nt esemele osutamine, asja andmine teisele inimesele, eseme näitamine) ilmuvad 8–10-kuuselt.
- Sümbolilised žestid (nt lehvitamine; plaksutamine, kui midagi meeldib; käe asetamine kõrva juurde, mängides, et see on telefon; käega söömisliigutuse imiteerimine) ilmuvad 12-kuuselt.

HILISKÕNELEJAD

- Kasutavad osutavaid žeste suurema tõenäosusega rohkem ja ajaliselt kauem kui eakohase arenguga lapsed, sest need aitavad kompenseerida kõne puudumist.

MITTEVERBAALSE SUHTLEMISE OSA KÕNE ARENGUS JA SELLE ARENDAMISE VÕIMALUSED IGAPÄEVATEGEVUSTES

Enne kui laps hakkab kõnet kasutama, läbib ta **kõne-eelse perioodi**. Lapse kõne kujuneb mitteverbaalsest suhtlemisest, seega algab kõne arengu toetamine juba enne n-ö päris kõne kujunemist.

Kõne-eelsel perioodil on eesmärgiks, et laps annab meile oma suhtluskavatsustest teada mitteverbaalselt – žestide, häälistsuste, kehakeele või miimikaga. Hiliskõnelejad võivad vajada abi ja õpetust ka selles, et kujuneks mitteverbaalne väljendusoskus.

Kõne-eelsel perioodil on olulised arengutähised:

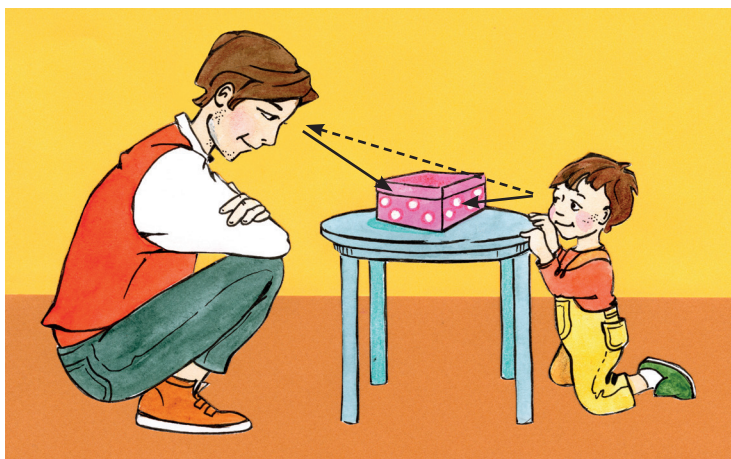
- ühistähelepanu,
- lalisemine,
- matkimisoskus,
- žestide kasutamine,
- kõne mõistmine.

ÜHISTÄHELEPANU

Ühistähelepanu tekib, kui lapse ja täiskasvanu tähelepanu on samal objektil ja/või tegevusel ning mõlemad osapooled on ühisest fookusest teadlikud.

Eakohase arengu korral tekib lapsel valmisolek ühistähelepanuks 8–9 kuu vanuses ning välja kujuneb ühistähelepanu umbes 18. elukuuks. Selle eelduseks on huvi asjade ja nendega tegutsemise vastu.

Algul hakkab laps vaatama asja, millele täiskasvanu osutab, mida täiskasvanu vaatab. Umbes 11–12 kuu vanuses hakkab laps vaatama/jälgima kordamööda eset ja täiskasvanut (veendumaks, et ka täiskasvanu eset ikka veel vaatab). Kõne varase arengu toetamine algab ühistähelepanu kujundamisest, sest oskus jagada tähelepanu teise inimese ja objekti ja/või tegevuse vahel on suhtlemise aluseks.

Ühistähelepanu korral vaatavad laps ja täiskasvanu sama asja, ühtlasi jälgivad teineteist: kas kaaslane samuti tunneb asja vastu huvi?

Tähtis on jälgida, millele on suunatud lapse pilk, ja seda kommenteerida. Kui lapse tähelepanu liigub mujale, peab ka täiskasvanu oma kõne last huvitavale objektile suunama. Kui täiskasvanu räägib asjast, mille laps on valinud, mida ta on köitvaks pidanud, võib loota, et ka tema kõne on lapse jaoks oluline. Sel viisil saab laps kõne arenguks vajalikku infot.

Kõne sihipärane arendamine on võimalik vaid ühistähelepanu korral.